مەترسییەکانی دەوڵەتی خاوەن نەوت -2- تێری لێین کارڵ

وردبوونەوە لە پارادۆکسی زۆری (*)

لە عەرەبییەوە : نەژاد عزیز سورمێ

(بەشی دووەم)

ئاماژەیەك لە وەرگێڕەوە

(تێری لێین کارڵ Terry Lynn Karl پرۆفیسۆری ئەمەریکایی بواری زانستە سیاسیەکان ، 21ی نۆڤێمبەری 1947 لەدایك بووە . ئەم لێکۆڵینەوەیەی کاتی خۆی ساڵی 2007 لە لایەن – پەیمانگەی لێکۆڵینەوەی ستراتیژی عێراق –کەخوالێخۆشبوو نووسەری ناسراو فالح عەبدولجەببار سەرپەرشتی دەکرد کراوە بە عەرەبی و وەکات لە بەغدا و هەولێر و بێرووت بڵاوکراوەتەوە .

نووسەر لەم لێکۆڵینەوەیدا بە ڕاشکاوی باسی گرفتە پەنهان و ئاشکراکانی نەوت ومەترسییەکانی لە وڵاتانی خاوەن نەوت دەکا کە چۆن ئەگەر پسپۆری دڵسۆز و لێزانی حیکمەتدار لە پشت ئیدارەدانییەوە نەبن لە باتی خێر دەبێتە بەڵا بەسەر خودی دەوڵەتەکەوە و نەك هەر گەشەی دەوەستێنێ یا دوای دەخا ، بەڵکو دەیخاتە ژێر باری قەرزی قورسیشەوە ، لەم بوارەشدا نموونە و داتای حاشاهەڵنەگر و هەندێ جار بەڵگەنەویست دێنێتەوە بەتایبەتی لە دەوڵەتە دواکەوتووەکاندا .

بەهۆی گرینگی لێکۆڵینەوەکە و بۆ بەرچاوڕوونی لایەنە پەیوەندیدارەکان بە پێویستم زانی بیکەم بە کوردی ، دەنا ڕەنگە بابەتی لەم چەشنە کاری ئابووریزانان بێ تا خوێنەر و بەدواداچوویەکی ئەدەب و هونەر .)

وەرگێڕ

بەڵای تایبەت بە دەوڵەتانی خاوەن نەوت

دەوڵەتانی خاوەن نەوت بە دەوڵەتی دیکە ناچن (8) . ڕاستە ئەوان لەگەڵ دەوڵەتانی گەشەسەندووی دی لە کۆمەڵێك تایبەتایەتیدا نەمازا ئەوانەی کانزا هەناردە دەکەن

هاوبەشن ، بەڵام ئابووری ئەو وڵاتانەی پشت بە نەوت دەبەستن و سیستەمی سیاسیان
لە جەوهەردا پێکهاتەیەك دروست دەکا بە هۆی هەڵڕژانی دۆلاری نەوتەوە ، بە چەشنێك
لە دەوڵەتانی تری جیا دەکاتەوە ، چونکە سامانی نەوت لە توانای دایە دامەزراوان لە قاوخی
دیاریکراوی مەحکەمی وا دابڕێژێ لە خەیاڵ و لێزانی چاترینی پسپۆڕانییش سەرووتر .
ئەوەش ڕاستە بە تایبەتی بۆ ئەو دەوڵەتانەی دەکارهێنانی نەوتیان تێدا پەیوەستە بە قۆناخی بنیاتنانی دەوڵەتی سەردەمییەوە ، کە ئەم بارەش زیاتر باوە .
[illegible] ئەو پەیوەست بوونەیش دەبێ دەوڵەتی خاوەن نەوت بە جۆرێك لە پەرەسەندن
لا دەدا ، دامەزراوەکانی دەشێوێنێ ، توانایشی لاواز دەکا .

پێکهاتنی یەکەمی نێوان کۆمپانیاکانی نەوت پێداگیر لەسەر زامن کردنی سەرچاوەی نوێی نەوتی خاو و نێوان دەسەڵاتدارانی خۆماڵی کە بە تەنگەوەن بۆ پتەوکردنی بنکەی لایەنگیرانیان چی وای بە دوای خۆیدا نەهێنا – سەرەڕای ئاڵوگۆڕی قازانجی نێوان هەردوولاشیان – لە میراتێکی تاڵی ناوەندێکی توندی دەسەڵاتی سیاسی بەدەر و تۆڕێکی ڕێککەوتنی ژێر بە ژێری نێوان فەرمانبەرانی کەرتی گشتی و کاربەدەستانی کەرتی تایبەتی و لاسەنگ بوونی پەرەپێدان بە هۆی پشت بەستنی تاکلایەنە بە کانزاکان و پشت بەستنی گەشە بە پشتگیری دروستکراوی
نرخ بە قازانجی نەوت ، هەڵوەشاندنەوەی داهاتەکانی حکوومەت کە لە باج و سەرچاوەی
دیکەی ناوخۆوە دێن و بە دۆلارەکانی نەوت جێیان دەگیرێتەوە .
ڕاستیی ئەم گۆڕانکاریانە و هیتر چوارچێوە (ڕیزبەندی) بڕیاردان دەگۆڕێ ، بە جۆرێك
بۆ دەسپێکی گۆڕانکاری نەرێنی هانی دەدا ، تا ئەوەی لە پێشدا باس کران جێگیر بکا
بەمەش بازنەیەکی بۆش لە ئاکامی گەشەی پاشقەبڕەوە دروست دەبێ .
ئەم پەرەسەندنە کە تاڕادەیەك لێکچووە سەرەتا لە بارودۆخی وڵاتانی لێك جودای ،
سیما هاوبەشەوە[illegible] دەگەڕێتەوە ، ئەو وڵاتانە کۆ دەکاتەوە ، لەوەشدا مەبەستمان کۆمەڵێك تایبەتایەتییە کە لە وەبەرهێنانی نەوتەوە پەیدا دەبن .

بە سادەیی دەوڵەتی خاوەن نەوت لە هەموو دەوڵەتانی دی زیاتر بە لای تاك شمەكیدا
دەشكێتەوە ، وەبەرهێنانی ئەوەش كە لەوانی دی پتر بەرەو نەمان دەچێ و زیاتر لەوانیتر پشت بە چڕیی بەرزی سەرمایە دەبەستێ ، لە كاتێكدا زیاتر لەوانی دی بە بڕگەیەكی تەنگەوە
گەمارۆ دراوە ، كە تەواو لە دەستی دەوڵەت دایە ، لەوانی دی پتر سەرچاوەی قازانجە –
ئەمەش بەدیومی نەشونمای سەركەوتووە ، نموونەی سەرەكیش ڕاستەوخۆ لە دەوڵەتانی
نێردەكاری نەوتەوە لەم تایبەتایەتیانەدا سەرچاوە دەگرێ :

1- پشت بەستنی بێسنوور بە داهاتی نەوت بەوەی چەقی هەموو چالاكییەكی ئابوورییە ، كەبەوەدادەشكێتەوە پێداویستییەكانی پیشەسازی نەوت لە بان چالاكی دی دادەنێ .
2- نەبوونی پەیوەندی بەرهەمهێنان و باڵكێشانی هاندانی دارایی گەنجینە.
3- لایەنگیریی سنووربەدەر بۆ پیشەسازی قورسی سەرمایە چڕ ، لە بەرابەر ستەم كردن لە بونیاتیی كشتوكاڵیی و لایەنی دیكەی كەرتی هەناردەكردن .
4- بیركردنەوە لە پێویستیی خێرایی پەرەپێدان و پەلە كردن لێی ((پێش ئەوەی نەوت وشك بێ))
5- دەست بەسەرداگرتنی دەوڵەت بەسەر داهاتی نەوت و ڕێگاكانی بەكارهێنانی .

ئەو تایبەتایەتیانە لۆژیكێكی لە ناوەخۆیدا هەیە دەتوانێ بەخۆی ، خۆی بەهێز بكا ، لە سەرەتادا دەبینین پێداویستی وەبەرهێنانی نەوت و چك كردنی ئەو سەرچاوەیە ، دەخوازێ دەسەڵاتێكی
بە تینی ناوەندی هەبێ ، ئەگەر بۆ هیچ نەبێ ، لانی كەم بۆ ئەوەی هاوبەشێكی باوەڕ پێكراو
سەرمایەی بێگانە بۆ دانوستان ، قازانجی نەوتیش بۆ دەوڵەت دەچێ ، ئینجا بە پێی قانوون بێ
یاخود بە هێزی نەریت (عورف) .
بەو پێیەی نەوتیش موڵكی هەموو نەتەوەیە ، بۆیە كاری هەرە لە پێشی ئەو دەسەڵاتە
ناوەندییە ئەوەیە بە دوای ئەڵتەرناتیفی بەرهەمدا بگەڕێ كە تێیدا بۆ جێگای پەرەپێدانی بە كەرتی نەوت بەڕێوە دەچێ بگرێتەوە ، ئەمەش بە بەكارهێنانی خاسییەتەكانی دارایی نەوت ،

بەڵام لەپێشگرتنی هەمان دارایی بە لای بەهێز کردنی ئارەزووی
بەکاربردندا دەشکێتەوە ،
بە جۆرێك باڵ بەسەر ویستی بەرهەمهێناندا دەکێشێ ، لەگەڵ ئەوەی
ئارەزووی بەرهەمهێنان بۆ گەشەی ئەو ئابووریانەی تێیاندایە
بەردەوام بن پێویستە (9) ، دیسان ئەو لەپێشگرتنە داراییەش کۆسپ
دەخاتە پێش ڕێگەچارەکانی خۆ ڕاست کردنەوە و لاسەنگیان دەکا ،
بەمەش شوێنکەوتنی تاکلایەنە بۆ دۆلارەکانی نەوت دەچەسپێنێ .
(سەرسامی بە نەوت) لۆژیکی ئابووری نەوت بەهێز دەکا ، چونکە دەست
کەوتنی یەکەمین جاری دارایی نەوت ، یا خرۆشانێك لە نرخیدا
هەڵڕژانی دۆلاری نەوت زیاتر دەکا ، ئەمەش هانی گەشەسەندنی کۆمەڵێك
باوەڕی نوێ دەدا لەبارەی ڕۆڵی بەرفراوانی کەرتی حکوومەتی
هەروەها هانی شێوازی نوێی ڕەفتار و بەرژەوەندی نوێش لە ناو
حکوومەت و دەرەویدا
دەدا ، بە نموونە سامانی نەوت کە لە حەفتا و هەشتایەکاندا (
مەبەستی سەدەی ڕابردووە) هەڵڕژا هیوای سەرکردە سیاسییەکانی ،
لەوانەی بەخت یاوەریان بوو ئەو سامانەیان
هەبێ بەرز کردەوە .
ئەو سەرکردانە بەوە نەوەستان کە باوەڕیان بۆ ئەوە چوو نەك هەر
دەتوانن باروبووی پرۆژەی پەرەپێدانی زەبەللاح لە ناوەوەی وڵاتدا
بکەن ، بەڵکو مەزەندەیان لەوەشی تێپەڕاند
کە لە توانایاندایە وەبەرهێنان یا کڕینی سەرچاوە و پارێزبەندی لە
دەرەوەش بکەن .
ئەوانە بە هۆی زێڕی ڕەشەوە بۆیان مەیسەر بوو ژیانێکی شاهانە بەدی
بێنن بۆ ئەوەی
پێویستیان بە هیچ پاشەکەوتێکی ناچارییەوە هەبێ یان هیچ
بەرنامەیەکی دەستگرتنەوە
جێبەجێ بکەن ، یاخود ڕێگە بە زیادکردنی پەکخستنی بودجە لە ڕێی
زیادەخەرجییەوە بدەن
ئەمەش بوو بە ئادگاری دەوڵەتانی دیکەی جیهانی سێیەم .
دیارە ((سەرسام بوون بە نەوت)) بە تەنیا دەسەڵاتدارانی
نەگرتەوە ، چونکە دەسکەوتنی
دارایی ئاسان ، ئاکاری کاری باو هەروەها ئەنگیزەی ڕێکخستنی کاریش
لە بازاڕدا سست دەکا.
دیسان ڕێکوپێکی دارایش (لە خەرج کردندا) لە ناو دەزگاکانی
حکوومەتدا لاواز دەکا ،
ئەمەش دەبێتە هۆی کاری هەڵەشە لە بودجەدا .
لەوەش وێرانتر سەرسام بوون بە نەوت تەگەرە دەخاتە پێش کێششی

تەیارکردنی
ناوخۆیی سەرچاوەکان لە ڕێگای باجە‌وە و مەیلی قبووڵ کردنی
دەستگرتنەوە
کز دەکا و پشت بەستنێکی مەترسیداری بە دەوڵەتی لێ دەکەوێتەوە بۆ
چارەسەر
کردنی تەواوی کێشەکان ئەمەش دەبێتە هۆی پشت بەستنی زیاتر بە
داهاتەکانی نەوت و
زیادبوونی دەست خستنی دەوڵەت بۆ ناو کەرتی تایبەت .
بە واتایەکی دی گرفتی مەترسی ئەخلاقی و مەترسییەکانی سەرهەڵدانی
سەرمایەی
خزمخزمێنە Crony Capitalism بە تەواوی دەردەکەوێ .
ئەوەی دەوڵەتی خاوەن نەوت لە دەوڵەتانی دی جیا دەکاتەوە ئاڵوودە
بوونیانە بە داهاتی
نەوت ، لە کوێشدا ئەو ئاڵوودە بوونە بچەسپێ ، کۆمەڵێکی شێواوی
ئەنگیزەی سیاسی و ئابووری تیا دەبینین کە پەل بە‌ هەموو
لایەنەکانی ژیاندا داوێ ، بە جۆرێك وای لێ دێ
هەموو شتێك دەخرێتە فرۆتنێ .
بەرپرسانی دەوڵەتانی خاوەن نەوت وەك بەرپرسانی دەوڵەتانی دی
ناجوولێنەوە
ئەوان ناچار نین وا بن ، بەڵام کۆمپانیاکانی نەوت هیچ
سەرکێشییەکی سیاسی ناکەن
بە هەمان ئەو ڕێگایانەی کۆمپانیاکانی تر دەیکەن و بە هەمان
نرخاندن .
کۆمپانیاکانی نەوت تەنانەت لە جەنگەی شەڕی ناوخۆشدا لە
کارەکانیان بەردەوام دەبن
(وەکو ئەنگۆلا) ، تەنانەت لە کاتێکدا پارتیزان و چەتەی ماددە
هۆشبەرەکانیش هێرش دەکەنە سەر بۆڕییەکانی نەوت و بەڕێوەبەری
کۆمپانیاکان (وەك کۆلۆمبیا) ، یا تەنانەت هەڕەشەی نائارامی
هەرێمایەتی کە سەقامگیریی دەشێوێنێ وەکو (گۆلی دەریای قەزوین)
.
لە بەرامبەردا خاوەنکاری ناوخۆ و سەرکردەی سەندیکاکان و سەرانی
سیاسی حساباتیان
بە پێی ڕێساکانی باو بنیات نانێن ، لە کوێدا نەوت ببێتە چەقی
ململانێی ناوخۆ و جیهانی
لەسەر قازانج ، مەترسیەکان گەورەتر دەبن لەوەی بتوانرێ لە دەست
بدرێن ، ملیاران
دۆلار ئامادەیە بۆ وەرگرتن ، هەر لەو کاتەدا ئەو ملیارانە بە

گشتیی لە چوارچێوەی
پەیکەرێکی کارگێڕیی لاواز و مافی خاوەندارییەتی مسۆگەر نەبوو و نەبوونی پابەندبوونی
دادوەریدا دەخوولێتەوە ، دابەش بوونی قووڵیش لەو لاوە بوەستێ هەروەها بەرزخوازیی
سیاسی بەهێز کە ئەمەش داڕشتەیەك نییە توانای ئابووری بەجێ بێنێ .

لەم بارەیەوە دەوڵەتانی خاوەن نەوت هاوشێوەی دەوڵەتانی دیکەی قازانج ویست ، کە
هێزی ئابووری و دەسەڵاتی سیاسی لە توانای دوولایەنەی لە دەستخستنی قازانجی دەرەوە
لە بازنەی جیهانیدا هەڵدێنجێ ، لە پاشانیشدا دابەش کردنەوەی ئەو داهاتانە لە ناوخۆدا .
بە ڕاستی دەوڵەتانی خاوەن نەوت بە تەواوی دەوڵەتی قازانج ویستن : نەوت ئاستی
بەرزی نائاساییان لە قازانج بۆ ماوەیەکی درێژ بۆ دەستەبەر دەکا ، وەك ئەوەی قەرز کردنی نێودەوڵەتیشی بۆ ئاسان دەکا ، کە ئەمەش توانایی زیانی زیاتر لە توانای دارایی بەردەست درێژە پێ دەدا . ڕەنگە ئەمەش ببێتە ئەگەری ئەوەی ڕێگە بە سەرکردەکانی دەوڵەتانی خاوەن نەوت بدا
خۆیان لە گۆڕانکاری بنەڕەتی پێویست بۆ ماوەیەکی درێژتر لە توانای سەرکردەکانی دی
وڵاتانی پەرەسێن بە دوور بگرن ، چونکە دەوڵەتانی پەرەسێن خێراتر دەێنە ژێر باری پێداویستی گۆڕان هەر وەختێ نیشانە گەورەکانی ئابووری هەبوونی ئاڵۆزی دەردەخەن ، بەڵام بە بوونی نەوت ، دەوڵەتی خاوەن نەوت شتێك نابینێ بەسەریدا بسەپێنێ خۆی بگونجێنێ – ئەگەر بیشیکات لە کات و ساتی پێویستدا نایکا ، بەو واتایەی دۆلارەکانی نەوت بژاردەی پەرەپێدانی پێشووی پشت بە نەوت بەستوو ((دادەخا)) و ئەو بژاردانە دەچەسپێنێ ، بەمەش سستی لە دامەزراوەکاندا دادێنێ و کێسپی بێیند لە بەرابەر چاکسازیدا هەڵدەنێ .

دیسان دۆلارەکانی نەوت هانی گرتنەبەری شێوازێك لە سیاسەت دەدا خۆی لە ئارەزووی لەڕادەبەر بە داپێشینی گرفتان بە پارە دەبینێتەوە ، یان ئەگەر ئەوە نەلوا بژاردە قورسەکان
دوا دەخەن تا خرۆشانێکی تازەی نەوت دێتەوە ، بەڵام کێشە دواخراوەکان دەسبەجێ کەڵەکە دەبن و بارەکە خراپتر دەبێ ، لە

ئەنجامی ئەمەشدا گۆڕان – کە لە پاشاندا هەر دێ –
بە کاریگەریی قەیرانە قووڵەکانی سیاسی و ئابوورییەوە دێ .
ناتەوانایی دەوڵەتانی خاوەن نەوت بەوەی خۆی لەگەڵ بارودۆخی نوێدا
بگونجێنێ و توانای
نوێبوونەوە و نەرمی نواندنی لە سیاسەتدا هەبێ کە بۆ سەرکەوتنی
گەشە پێویستن
ڕاستەوخۆ پەیوەندیان بە بنیاتی هاندانی شێواوەوە هەیە کە ڕەفتاری
سیاسی و خودانی کاران
بە یەك ئاست دادەڕێژێ ، لە دەوڵەتانی دی گەشەسەندووی خاوەن نەوت
هێزی ئابووری و
دەسەڵاتی سیاسی تاڕادەیەك لەسەر توانایی دوولایەنەدا دەوەستێ : -1
هەڵێنجانی قازانج
(دراو بەرامبەر نەوت) لە دەرەوەی بازنەی جیهانیی وزەدا .
2- دابەش کردنی قازانج لە ناوخۆدا بە بەکارهێنانی پێوەری سیاسی
وەك شێوازێکی ناوەندیی دابەش کردن ، ئەمەش پەیوەستییەکی توندی
نائاسایی لە نێوان دەسەڵاتی ئابووری و سیاسیدا
پەیدا دەکا و چەندین تۆڕی ڕێککەوتنی ژۆربەژۆر پەرە پێ دەدا کە
لەسەر ئاڵوگۆڕی کلاسیکیدا
دەوەستێ لە نێوان مافی حوکم و مافی پارە کۆکردنەوەدا .
دیسان هەر ئەمە ئەنجامە ئابوورییەکان بە مەحکەمی بە سیاسەتەوە
دەبەستێتەوە لە شێوەی
تێکەڵاو بوونی ئابووری و سیاسەت لە دەوڵەتانی پێشووی سۆشیالست –
ئەم واقیعەش

وا دەردەکەوێ بەسەر سەرنجی زۆربەی چاودێراندا تێپەڕێ .
ڕاستیی دەسەڵاتدارانی دەوڵەتانی نێردەکاری نەوت هیچ هاندەرێکی
ڕاستەوخۆیان نییە وایان
لێ بکا بگر و لێهاتوو و لە خەمی داڕشتنی سیاسەتدا بن ، هەروەها
کەمترین هێ لای خۆیان
نابینن پاڵیان پێوە بنێ بۆ نامەرکەزایەتی دەسەڵات بە بەشداری پێ
کردنی هاوبەشی دیکە ،
بە پێچەوانەوە ئەو پارەیەی دڕژێتە ناو گەنجینەکانی دەسەڵاتێکی
ناوەندی توند نامانگەیێنێتە هیچ لە بە ناوەند بوونی ئەو دەسەڵاتە
بەدەر لەوەی هانی ئەو پەیوەندییە قازانجیانەی نێوان
سیاسی و سەرمایەدارەکان دەدا .
لە باتی ئەوەی سەرکردەی ئەو وڵاتانە کار بۆ دوورکەوتنەوە لە
پیشەسازی بە پەلەپەل

بکەن و سنوورێك بۆ زیادەڕۆیی لە خەرجی و بەکاربردنی لەڕادەبەری ناوخۆ دابنێن
کە وڵاتانی ئێپێکی پێ دەناسرایەوە (بە پێی ڕاسپاردەی شارەزایانی گەشە) ، یا کار بۆ ئەوە بکەن سنوورێك بۆ زیادەڕۆیی دەستبەسەرداگرتنی دەوڵەت بەسەر ئابووریدا (وەك لیبڕالە نوێکان ئامۆژگاری دەدەن) دەیانبینین بە جۆرێکی دی دەجووڵێنەوە لە ڕوانگەی باوەڕبوون
بە توانایان لە دواخستنی کێشە سیاسی و ئابوورییە گرینگەکان و بیرکردنەوە بە جۆرێکی
تەواو پێچەوانەوە .
ئەو چوارچێوەیەی دەوری دورست کردنی بڕیاریش کە لە دابەش کردنی قازانجدا پێك دێ و
خۆی لەسەر ڕادەگرێ هەر ئەوەش مەتەڵی سەیرایەتی زۆریمان بۆ هەڵدێنێ ، واتە ئەو هۆیەمان بۆ لێك دەداتەوە کە وا لە حکوومەتە جیاجیاکانی دەوڵەتانی نێردەکاری نەوت دەکا
لەگەڵ جیاوازی شێوازی حوکم وجیاوازی پێکهاتەی کۆمەڵایەتی و کولتوور و قەوارە و
بایەخی جیۆستراتیجییاندا ڕێڕەوێکی گەشەی هاوبەش هەڵدەبژێرن و لە جەوسەرێکی وێکچوودا دەخوولێنەوە و بە گشتی بە باری پێچەوانەی زیانبەخشدا دەشکێنەوە و لە جیاتی چاك کردنی توانای ئابووری یا فێر بوونی سیاسی ، دۆلاری نەوتێ جێی شارەزایی سیاسی لە بەڕێوەبردنی دەوڵەتدا دەگرێتەوە ، لە کوێشدا ئەمە ببێ توانای بەرەنگاربوونەوەی داواکاریان لاواز دەبێ و پارێزبەندی ڕێژەیی داڕێژەرانی سیاست دادەڕمێ .
ڕاستیی دەسەڵاتداران توانای ئەوەیان نامێنێ بڵێن ((نا)) (10)
ئەمە لەبەر ئەوە نییە سەرکردەی دەوڵەتانی نێردەکاری نەوت لەوە ناگەن چی خزمەت
بە بەرژەوەندییەکانیان دەکا ، بەڵکو ئەوان با لە ماوەیەکی کورتیشدا بێ زۆر چاك
لەو بەرژەوەندیانە دەگەن .

پەراوێز

(8) ئەو بیرۆکەی لەم بەشەدا پێشان دراوە لە لێکۆڵینەوەیەکی کارڵ Karl (1997)
وەرگیراوە، کتێبەکە بەدرێژی و فراوانی باسی دەکا ، بە هێنانەوەی چەند ڕاستییەکی گریمانەیی

(ئەمبریقی)-گەڕانەوە بۆ ڕاستییە هەستپێکراوەکان – وەرگێڕ –
چەند لایەنێکی ئەو بیرۆکەیەش هەیە دەتوانرێ پێی بگەن لە کارەکانی تێری لین کارل
لە کتێبی : Karl (1997) , Energy and Politics in Central Asia and the Caucasus, ed., Bruce Aker et al . (Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers , forthcoming).

(9) Albert Hirschman , Essays in Trespassing: Economics To Politics and Beyond (Cambridge, England: Cambridge University Press , 1981) .
10)) بەڕێز هیکتۆر هورتادۆ ، کە وەزارەتی دارایی فەنزوێللای وەرگرت
ئاماژەی بە نووسەری ئەم دێڕانە داوە و وتوویەتی : ((چۆن دەتوانین
بە بەهێزەکان بڵێین ئێمە پارەیان لێ قەدەغە دەکەین ، یان پێیان بڵێین
پارەمان نییە ، لە کاتێکدا ئەوان بێگومان دەزانن کە تۆ نەوتت هەبێ واتە
پارەی پێویستت هەیە ، یا دەتوانی دەستی بخەی ؟))
(کاراکاس ، فەنزوێللا ، هاوینی 1979)

کێشەی ترۆتسکیزم چییە؟ … ئاسۆ کەمال

ترۆتسکی وەک ڕەخنەگرێکی بیرۆکراتیزمی ستالینی بەشێک لەو ڕەوتە شۆڕشگێڕانەی بەلشەفیە کە لەگەڵ دیاردە و دەرکەوتەکانی بیرۆکراتی لەناو حزب و لەدەوڵەتدا نارازین و دەیانەوێ ئاڵوگۆڕ بکەن لەو واقعیەتە بیرۆکراتیەی دوای شۆڕش دروستبوە. بەڵام ترۆتسکی جگە لە بیرۆکراسی ستالین لە هەموو بنەماکانی سۆشیالیزمی دەوڵەتیدا هاوڕا و بەشداربوو، کە لە بەشەکانی ١٠ تا ١٦ باسمان کرد وەک هۆکاری شکستی شۆڕشی کۆمۆنیستی لەڕوسیا. کێشەی ترۆتسکی لە دیکتاتۆریەتی

حزب و سەرمایەداری دەوڵەتی و سیاسەتی نیپ دا نیە بەڵکو، وەک خۆی دەڵێ لە " پشتیوانی کردنی دەوڵەت بە کۆلاک لە (۱۹۲۳-۱۹۲۸) کە خەتەری کوشندەی هەبوو بۆ ئایندەی سۆشیالیزم، بەڵام بیرۆکراسی، کە بورژوازی بچوک پشتیوانی دەکا، سەرکەوتوبوو لە بەرتەسکردنەوەی پرۆلیتاریای پێشڕەودا، هەروەها لە تێکشکاندنی ئۆپۆزسیۆنی بەلشەفیدا." 1 تێگەیشتنی ترۆتسکی بەو شێوەیەیە کە سیاسەتی ئابوری دوای لینین لەلایەن ستالینەوە بریتی بوە لە گرنگی نەدان بە پیشەسازیکردنی وڵات و پشتیوانی جوتیارە دەوڵەمەندەکان(کۆلاک) و بەمەش وردە بورژوازی بوژاوەتەوە و بونەتە پشتیوانی چینایەتی بۆ بیرۆکراتی ستالینی و ئەمەش شکستی بە پرۆلیتاریای پیشەسازی هێناوە و بەو هۆیەوە ئۆپۆزسیۆنی بەلشەفیش کە پشتی بەم پرۆلیتاریای پیشەسازی بەستوە لەلایەن ستالین و بیرۆکراتیزمەوە توانراوە تێک بشکێنرێ.!

ئەمە هەرچەند لێکدانەوەیەکی چینایەتی لە گەشەی سیاسەتی ئابوری نوێ نیشان دەدا، کە بوژانەوەی بورژوازی لادێ و لاوازبونی پرۆلیتاریای پیشەسازی نیشان دەدا ، بەڵام لە ۱۹۲۸ەوە کە سیاسەتی پلانی 5 ساڵەی پیشەسازی کردنی ڕوسیا دەست پێدەکا، ئیتر ئەم لێکدانەوە چینایەتیە ناتوانێ هۆکاری مانەوەی بیرۆکراتیزم و گەشەی سەرمایەداری لە ڕوسیادا بخاتەڕوو.
هەربۆیە هۆکاری سەرەکی ئەوەیە کە ،ترۆتسکی و ئەو ڕەوتە ئۆپۆزسیۆنە چەپەی لە بەرامبەر ستالینیزمدا ڕاوەستابون، پشت بەستبوو نەبوون بە ئەلتەرناتیڤێکی تری سیاسی و ئابوری کە کرێکارانی ڕوسیا لە شۆڕشی ئەکتۆبەرەوە بەرەو چەسپاندنی دەسەڵاتی کرێکاران بەرێ و بە پێچەوانەی سۆشیالیزمی دەوڵەتیەوە سۆشیالیزمێک دروست بکا کە لەخوارەوە و لە کۆمیتەکانی کارگە و شوراکان و سەندیکاکان و هەموو بەشەکانی چینی کرێکار بکاتە خاوەنی دەسەڵاتی ڕاستەقینەی سیاسی و ئابوری لە سۆڤیەتدا.

ترۆتسکی لە کۆنگرەی ۱۰دا لەدژی هەردوو فراکسیۆنی ناڕەسمی ” ئۆپۆزسیۆنی کریکاری و “ناوەندی دیموکراسی” دەوەستێتەوە و لەگەڵ سیاسەتی لینیندایە بەپاکتاوکردنی حزب لەو فراکسیۆن و ئەندامە کرێکارانەی حزب کە فەرمانی دژی فراکسیۆنی حزب جێ بەجێ ناکەن .
ترۆتسکی لە هێرش بەسەر “ئۆپۆزسیۆنی کرێکاری”لە دەیەمین کۆنگرەی حزبدا دەڵێ”ئۆپۆزسیۆنی کرێکاری بە دروشمی مەترسیدارەوە هاتوتە مەیدان. بتی لە بنەما دیموکراتیەکان دروستکردوە و مافی کرێکارانی لەهەڵبژاردنی نوێنەراندا خستۆتە سەروو حزبەوە. بە شیوەیەک کە حزب

نابە دیکتاتۆری خۆی پیادە بکا، تەنانەت ئەگەر ئەو دیکتاتۆرییە بەشێوەیەکی کاتی ناکۆک بێت بە دیموکراسی کرێکاری." 2

بگرە زیاتر لە لینین و بەلشەفیەکانی تر ترۆتسکی خوازیاری " لەپێناو سەربازگیری و میلیتاریزەکردنی کار وەک ئامرازی توندوتیژی کارکردن."* 3

هەر ئەمەش وایکرد کە پەیوەندی ترۆتسکی و ئۆپۆزسیۆنی چەپ کە ئەو نوێنەرایەتی دەکرد لەگەڵ سەندیکا کرێکارییەکاندا و شورا کرێکارییەکاندا لاوازبێ لە کاتێکدا ئەم یەکخراوە کرێکارییانە بنەمای چینایەتی خەبات دژی بیرۆکراتیزم بوون. هەربۆیە بەپێچەوانەی بەرنامەی حزبی بەلشەفی لە ١٩١٩دا ترۆتسکی و زۆرینەی بەلشەفیەکان دەنگیان بە بەیارنامەی دژی دەوری ڕاستەوخۆی سەندیکا و شوراکان لە بەڕەهەمهێنانەدا دا کە جیاوازی نەوان ئەم دوو بەرنامەیە زۆر ڕۆشنە کە یەکەمیان پەیڕەو لە کۆنترۆڵی کرێکاری و دووەمیان پەیڕەو لە کۆنترۆڵی سەرمایەداری دەوڵەتی "نیپ"دەکا.

بەرنامەی حزب دەڵێ"٨-تەنیا یەکخراوی شورایی دەوڵەت کە وادەکا شۆڕشی کرێکاری بتوانێ دەزگای کۆنی دەولەتی بورژوازی بەیەک زەربە و بنەماکەی نابود بکا. ئەگەر ئەمە نەوەندا هیچ گۆشەی سەشیالسیتی دەست پێ ناکا. پایەکانی بیرۆکراتی کە پەیوەندی دەوڵەتی پاشایەتی و دیموکراسیی بورژوازییەکان لەگەڵ بەرژەوەندی خاوەن زەویەکان و سەرمایەداران دەپارێزن. لەڕووسیە شکاوە. بەدڵنیاییەوە خەبات دژی بیرۆکراتیەت هێشتا کۆتایی نەهاتوە. بیرۆکراتی هەوڵدەدا کە بەشێک لە جێگەکانی بەدەست بهێنێتەوە ولەڕێگەی ئاستی نزمی فەرهەنگی خەڵک ".

٩-یەکخستنی هەموو زەحمەتکێشان لە سەندیکاکاندا. بەشێوەیەکی سیستماتیک سەندیکا ببێتە ئۆرگانی ئیدارەی ئابوری."*4

لەکاتێکدا کۆنگرەی دەیەمی حزب 5 *ئەم بڕگەیە ڕەت دەکاتەوە کە ئیدعای فراکسیۆنی "ئۆپۆزسیۆنی کرێکاری" ڕاست بێ کە حزب لە بەرنامەی ١٩١٩ لایداوە، بەناوی لینین لە بەیارنامەی "دەربارەی دەور و ئەرکی سەندیکاکاندا دانی پێدا دەنێ و دەڵێ" سیاسەتی ئابوری نوێ زنجیرەیەک گۆڕانکاری بنەڕەتی لە دۆخی پرۆلیتاریا ،و لە ئەنجامیشدا لە دۆخی سەندیکاکاندا پێک دەهێنێ.

بەشی زۆری هێزەکانی بەرهەمهێنان لەدەستی دەوڵەتی پرۆلیتاری دەمێنێتەوە."بەناوی گۆڕانکارییەکان پاشکشێیەکن "لەوانە بازرگانی و سەرمایەداری ڕێگەپێدراو دەبن و گەشەدەکەن. کاروباری بازرگانی و سەرمایەداری لەلایەن دەوڵەتەوە یەک دەخرێ و لەلایەکی ترەوە دامەزراوە سەشیالیستی کراوە دەوڵەتییەکان دەبنە سەربەو شێوەیەی پێی دەوترێ خود حساباتی ، واتە پاشکۆی ئەسەی بازرگانی دەبن. ئەم

کارە لە هەلومەرجی دواکەوتویی فەرهەنگی گشتی و هیلاکی وڵاتدا بەناچاری دەکێشێتە ئەوەی کە لە زەینی جەماوەردا ئەنجومەنی بەڕیوەبەری ئەم دامەزراوانە دەکەونە بەرامبەر ئەو کرێکارانەی کە لەم دامەزراوانەدا کاردەکەن.”6*
ئەم سیاسەتە ئابوریە نوێیە کە دەوڵەت دەکاتە سەرمایەدارێک و لە کارگەدا تاک بەڕێوەبەرێکی سەرمایەدار بەرامبەر کرێکاران دادەنێ ، بێگومان هەمان واقعیەت لە زەینی کرێکاراندا ڕەنگ دەداتەوە کە هۆیەکانی بەرهەمهێنان لە دەست سەندیکای زەحمەتکێشان وەک ئۆرگانی ئابوری دەرهێنراوە و دراوەتە دەست تاک بەڕیوەبەرێکی سەرمایەداری دەوڵەتی.

ترۆتسکی بەرامبەر ئەم سیاسەتە نەک وەک فراکسیۆنی “ئۆپۆزسیۆنی کرێکاری ” نەوەستایەوە بەڵکو “لایەنگری ئەو لە میلیتاریزەکردنی کار گومانی لای بازنەی سەندیکاکان لەسەر دروستکرد.”7*
ئەم دۆخەی چینی کرێکاری ڕوسیا لەسایەی “نیپ”دا بۆی هاتە پێشەوە، لە گەڕانەوەی کاری بەکرێ و تەنانەت بە پارچە و پێشبڕکێ، هەروەها نەمانی دەوری سەندیکا و شوراکان و زاڵبونی دەوری تاک بەڕێوبەری حزبی ، ئەمانە هەمووی بونە هۆی ئەوەی کە ئۆپۆزسیۆنی چەپی ناو حزب کە ترۆتسکی ڕابەری دەکرد لە بازنەیەکی تەسکی حزبیدا دژی بیرۆکراتیزمێکی حزبی کە پایەی ئابوری و دەوڵەتی و حزبی خۆی قایم کردبوو شکست بهێنێ و نەتوانێ ئەو کێشمە کێشە چینایەتیەی لەنێو دەوڵەت و دەزگای نوێی بەڕیوەبردندا هاتبوە ئاراوە بەرەو فشارێکی کۆمەڵایەتی کرێکاران بەرێ بۆسەر دەزگای حزبی و دەوڵەتی بیرۆکراتی و پاشەکشەپێکردنی ئەم ڕەوتە دیکتاتۆریەتە حزبیەی ستالین و زۆرینەی سەرکردایەتی بەلشەفیەکان نوێنەرایتیان دەکرد.

هەربۆیە ترۆتسکی و ئۆپۆزسیۆنی چەپ لەناوحزبدا و تەنیا لەدژی بیرۆکراتیزمی ستالیندا قەتیس مایەوە و باقی مەنهەجی دیکتاتۆری حزبی و سۆشیالیزمی دەوڵەتی بەبێ ڕەخنە و بەقبوڵکراو دانرا. هەربۆیە لەکاتێکدا کە ئەم دیکتاتۆریە حزبیە پێویستی بە چڕکردنەوەی دەسەڵات لەدەست کەمایەتیەکی حزبیدا بوو بۆ بەڕیوەبردنی سەرمایەداری دەوڵەتی ئیتر بیرۆکراتیزم وەک پیویستیەک چ لە حزب و چ لە کۆمەڵگەدا خۆی سەپاند . شکستی ترۆتسکی و ئۆپۆزسیۆنی چەپ لەم بێ تواناییە فکری وسیاسی و ڕیکخراوەەییەدا بوو کە بتوان□ ب□بت□ قاڵبی کرێکارانی شۆڕشگێڕی ڕوسیا بۆ تیش□□اندنی مۆدیلی سۆشیالیزمی دەوڵەتی و دەوڵەتی دیکتاتۆری حزبی و هێنانەمەیدانی چینێکی کرێکاری ڕیکخراو لە شورا و کۆمیتەی کارگە

و سەندیکا و حزبەکەدا کە پێچەوانەی بەلشەفیزم و سەرمایەداری دەوڵەتی کاربکا.

بەم پێیە ترۆتسکی و ترۆتسکیزم نەیانتوانی بەدیلێکی جیاوازی کۆمۆنیستی لە سۆشیالیزمی دەوڵەتی و سەرمایەداری دەوڵەتی بخەنەڕوو و هەربۆیە ئەم ڕەوتە زیاتر ناسنامەکەی وەک سەکتێکی دژی کەمپی ستالینیزم و ڕەخنەگری بیرۆکراتیزم و دواتر سەرمایەداری دەوڵەتی دەرکەوت، بۆ نمونە تۆنی کلێف وەک ڕەخنەگرێکی سەرمایەداری دەوڵەتی بەرامبەر بە دەولەتی سۆڤیەت دەرکەوت، بەڵام لەهەمان قاڵبی ئەنتی ستالینیزمەوە.

ماویزم هەمان کێشەی ترۆتسکیزمیان هەبوو کە پەیڕەویان لە مۆدیلی سۆشیالیزمی دەوڵەتی دەکرد، بەڵام جیاوازیان لەگەڵ لە سیاسەتی دەوڵەتی سۆڤیەت هەبوو. کۆمۆنیزمی ئەوروپاییش ڕەخنەگریان تەنیا لە دیکتاتۆریەتی تاک حزبی و نەبونی دیموکراسی هەبوو، بەڵام هیچ کام لەم ڕەوتانە مۆدیلیکی جیاوازیان لە سۆشیالیزمی دەوڵەتی نەخستۆتەڕوو.

ترۆتسکی کێشەی دیکتاتۆری ناوخۆی حزبی خستۆتەڕوو بەڵام هۆکاری ئەم دیکتاتۆریەتەی لە مۆدیلی سۆشیالیزمی دەوڵەتی و دیکتاتۆری حزبیدا پەی پێ نەبردوە. ئەو تەنانەت کاتێک نمونەی راکۆفسکی دەهێنێتەوە، کە پێشتر سەرۆکی لیژنەی نوێنەرانی گەلی ئۆکرانیا بوە و لە دورخراوەکەیدا وتویەتی، “ئەگەر سەیری دەوڵەتی کرێکاری بکەین کە ڕێگە نادرێ بەوەی ئەندامانی حزبی دەسەڵاتدار کەڵەکەی سەرمایە بکەن دەبینین کە جیاوازیەکان لەسەرەتادا بەهۆی ئیش و کارەوەیە و دواتر دەبێ بە جیاوازی کۆمەڵایەتی، وە من ناڵێم جیاوازی چینایەتی بەڵکو کۆمەڵایەتی.” لە لێکدانەوەی دەرکەوتنی ئەم جیاوازیە کۆمەڵایەتیە لە دەوڵەتی سۆڤیەتدا ترۆتسکی بەو ئەنجامگیریە دەگا کە دەڵێ” دەستگرتن بەسەر دەسەڵاتدا تەنیا هەڵوەستی پرۆلیتاریا بەرامبەر بەچینەکانی تر ناگۆڕێ، بەڵکو لەهەمان کاتدا پێکهاتەی ناوخۆیی پرۆلیتاریاش دەگۆڕێ و پەیڕەوکردنی دەسەڵاتدارێتی بەرتەسک دەبێتەوە بە کۆمەڵەیەکی دیاریکراوی کۆمەڵایەتی کە بەردەوام هەوڵ دەدا چارەسەری “کێشەی” کۆمەڵایەتی تایبەت بەخۆی بکا، بەو ڕادەیەی کە ئەرکەکەی خۆی بە گرنگ دادەنێ.”*8

کێشەی ترۆتسکی لەم بەرتەسکیە فکری و سیاسیەدایە ،کە بەلشەفیزمی هەر لەو لە قاڵبەی سۆشیالیزمی دەوڵەتی دا دەبینی، سەرەڕای کێشەو ناکۆکیەکانی ئەم سیستەمە سۆشیالیستیە دەوڵەتیە لەگەڵ سۆشیالیزمی واقعیدا. بەڵام هێشتا کێشەکە لە مۆدیلەکەدا نابینێ بەڵکو لە

دەرکەوتە زیانبارەکانیدا دەبینێ. تەنانەت کاتێ دەڵێ" بەرنامەی حزب کە دەرکەوتنی بیرۆکراتیزمی بە نەزانی ئیداری جەماوەر و سەختییەکانی لە جەنگەوە کەتبوەوە لێکدەدایەوە ، چەند ڕاسپاردەیەکی سیاسی ڕوتی پێشنیارکرد بۆ تێپەڕاندنی " تێکدانە بیرۆکراتییەکان"، وەک هەڵبژاردنی هەموو بەرپرسان و لابردنیان لەهەر کاتێکدا، وە لابردنی ئیمتیازاتی مادی، و چاودێری چالاکانە لەلایەن جەماوەرە. بەوا وابوو کە ئەم ڕێگایە وادەکا کە کاربەدەستەکان دەکاتە کرێکارێکی پیشەیی سادە، وە کاتی،دوای ئەوەی دەبێتە سەرەک، بەمەش دەوڵەت بەرەبەرە ون دەبێ، بەبێ ژاوەژاو. ئەگەر ئەوە لەبەرچاو بگرین کە شوراکان جێگەی خۆیان چۆڵکرد لەم ماوەیەدا بە دەزگایەکی بیرۆکراتی سەربەخۆ لەجەماوەر."9*

سەرەڕای هەموو ئەم واقعیەتانەی کە ئەوەی لە ڕوسیادا زاڵە دیکتاتۆریەتێکی حزبیە کە سیستەمی سەرمایەداری دەوڵەتی دەپارێزێ، بەڵام ترۆتسکی لەبەر تێگەیشتنی لەڕوانگەی سۆشیالیزمی دەوڵەتییەوە ئەم دەوڵەتە سۆڤیەتیە بە تێکەڵاوێک لە سۆشیالیزم و سەرمایەداری دەزانێ، لەبەرئەوەی موڵکایەتی دەوڵەت بە هۆیەکانی بەرهەمهێنان هەیە، بەڵام بە شێوەیەکی بیرۆکراتیانە و لە پێناو بەرژەوەندی توێژێکی کۆمەڵایەتی بیرۆکراتدا بەکاردەهێنرێ! هەربۆیە پێشنیاری شۆڕشێکی سیاسی لەلایەن ئۆپۆزسیۆنەوە دەکا کە ئەم هەڵە بیرۆکراتیانە ڕاست بکاتەوە کە ستالینیزم دروستی کردوە. هۆکارێکی تری زاڵبونی ئەم بیرۆکراتیزمەش بۆ پەیڕەوکردنی تیۆری " جێبەجێکردنی سۆشیالیزم لەیەک وڵاتدا" دەزانێ10. ئەمە دەکاتە پاساوی سەرنەکەوتنی سۆشیالیزمی دەوڵەتی لە ڕوسیادا.

واتە مانەوە لەهەمان مۆدیلدا بەڵام لە ئاستێکی جیهانیدا نەک لەکایەدا چارەسەری کێشەکەیە. بەکورتی سەرەڕای گرنگی دەرکەوتنی ترۆتسکی وەک ڕەخنەگری بیرۆکراتیزمی ستالینی بەڵام بەهۆی مانەوەی ترۆتسکی لەهەمان مۆدیلی سۆشیالیزمی دەوڵەتی بەلشەفیدا، ئەم ڕەوتە کۆمۆنیستیە نەیتوانی گۆڕانکاری لە بزوتنەوەی کۆمۆنیستی و کرێکاریدا دروست بکا و تەنیا وەک ڕەوتێکی حاشیەیی ڕەخنەگر مایەوە و لە ئێستاشدا وەک بەشێک لە بزوتنەوەی کۆمۆنیزمی سەردەم لە بەردەم هەمان کێشەکانی نەبونی بەدیلێکی تری شۆڕشگێڕانەیە بەرامبەر بە سیستەمی سەرمایەداری. لە ئاستی ئەنتەرناسیونالیزمیشدا دیسانەوە ڕەوتێکی سیکتاریستی لە بزوتنەوەی کۆمۆنیستی وکرێکاریدا هەبوو لەسەرەتای دروستکردنی ئەنتەرناسیونالی سێهەم، کۆمەنتەرنەوە ئەمەش بەڕۆشنی دەبینین لە پێشنیاری ترۆتسکی بە بانگێشتی کۆمەنتەرن11

دواتر کە مانیفیستی ئەنتەرناسیونالی سێهەم ڕاگەیەندرا ئەم ڕەوتە سیکتاریستیە دەبینین کە بەشەکانی چینی کرێکار بەبنەما وەرناگرێ و لەسەر بنەمای نزیکی لە بەرنامەی بەلشەفیزم و سپارتاکیستەکانەوە ، واتە ئەو ڕەوتە کۆمۆنیستیەی کە لە جەنگی جیهانی یەکەمەوە لە ئەنتەرناسیونالی دوەم جیابوبۆوە، دەکاتە بنەمای وەرگرتنی حزبەکان . لێرەدا ناسنامەی ئەنتەرناسیونالی سێهەم بە دژایەتی ئەنتەرناسیونالی دوەم ڕەنگ ڕێژ دەکرێ و باڵی ڕاست و ناوەڕاستی ئەو ئەنتەرناسیونالیستە دەکرێنە ڕەقیبی پلە یەک.12*
ئەمە پێچەوانەی بنەماکانی ئەنتەرناسیونالی یەکەمی کرێکارانە کە بنەماکانی خەباتی سەرجەم چینەکە و یەکخراوەکانی بوو دژی سەرمایەداری بە جیا لە بیروڕای سیاسی جیاواز و تاکتیکی جیاوازەوە. هەر ئەم سەکتاریزمە تاک ڕەوتیەی کە دەسەڵاتی بەلشەفیەکانی پێ قبوڵە دواتر دەبێتە میحوەری ئەوەی کە لە ئەنتەرناسیونالیزمی سێهەم هیچ نەمێنێتەوە جگە لە پاراستنی بەرژەوەندیەکانی ڕوسیا نەبێ.

لە درێژەی ئەم ڕەوتەدایە کە ئەنتەرناسیونالی چوارەمی ترۆتسکیش ئەم ناسنامەیە دەبێتە دژایەتی ستالینیزم13و ئەنتەرناسیونالیزم و بزوتنەوەی کۆمۆنیستی ئەم قاڵبە سەکتاریستیە دەگرێتە خۆ کە تا ئێستاش گروپە ترۆتسکی و مارکسیستی و لینینستی و حیکمەتیستی و ماویستی و هەموو جۆرەکانی کۆمۆنیزمی سەردەمی پێ دەناسرێتەوە. ئەم قاڵبە بریتیە لە دانانی سنوری تیوری و سیاسی وتاکتیکی گروپ و حزبە کۆمۆنیستیەکان بە بەرنامە و چوارچیوەی ڕێکخراوەیی لەژێر ناوی نوێنەرایەتی چینی کرێکاردا و باقی چینەکە بە پێی ئەم پێوەرانە دەکەونە دەرەوەی ئەم گروپ و جۆرە حزبانەوە. ترۆتسکیزم بەشێک لەم مێژووەی چین و بزوتنەوەی ئەمەیە کە دەرگیری هەمان گرفت و کێشەی مێژوویی کۆمۆنیزمە.
ئەم ڕەوتە جێگای هەبوە وەک بەشێک لە ڕەوتی ڕەخنەگرانەی سەرمایەداری و بەشێک لەو ئومیدە بوە کە ڕەوتی تێکشکانی شۆڕشی سۆشیالیستی ئۆکتۆبەر بەرپێ بگرێ بەڵام وەک لە بەشەکانی پێشوودا باسمان کرد کە ترۆتسکی هەمان پێوانەکانی لینین و باقی بەلشەفیەکانی تری هەبوو لە مەسەلەی دیکتاتۆری حزبی و سەرمایەداری دەوڵەتی و بەگشتی مۆدێلی سۆشیالیزمی دەوڵەتیدا.
بە جیاوازیەکەوە کە ترۆتسکی لەسەر تێزی “شۆڕشی بەردەوام” پێی دادەگرت وەک بنەمایەکی ستراتیژی بە سەرکەوتنی سۆشیالیزم بەڵام ئەم بنەمایە لە چوارچیوەی مۆدیلی سۆشیالیزمی دەوڵەتیدا شتێکی لەبابەتی پرۆژەکانی چاکردنی سیاسەت و تاکتیکەکانی کۆمەنترن یاخود

دروستکردنی ئەنتەرناسیونالی چوارەمی لە دەردەهات کە هیچ ستراتیژیەکی بۆ شۆڕشی جیهانی چینی کرێکار نەدەدا بەدەستەوە. هەربۆیە ترۆتسکیزم نەیتوانی ڕەوتێکی نوێی سیاسی و چینایەتی نوێ بهێنێتە ئاراوە کە وەڵامی کەموکوڕیە مێژوویی و تیۆری و سیاسیەکانی بۆلشەفیزم بداتەوە بەڵکو درێژەپێدەری بۆلشەفیزم بووە تا ئێستا. هەربۆیە هەمان کێشەکانی سەردەمی ئێستای کۆمۆنیزم لەم ڕەوتەدا دەبینینەوە. سەرچاوەکان: 1 ترۆتسکی، کتێبی “شۆڕشی خیانەتلێکراو، بەشی ١١

https://www.marxists.org/arabic/archive/trotsky/1936-rb/ch11.htm

*2 ئارنست ماندل، دەربارەی بیرۆکراسی، تیۆری “جێنشینی”، فارسی.
https://marxists.catbull.com/farsi/archive/mandel/works/1973/boorokrasi.htm

*3 هەمان سەرچاوە

*4 پێشنیاری تەواوی بەرنامەی حزب کۆمۆنیستی ڕوسیا. لینین . ١٩١٩
https://marxists.catbull.com/farsi/archive/lenin/works/1919/tarhe-barnameh.pdf

*5 لینین، پێشنیاری یەکەمی بڕیارنامەی کۆنگرەی دەیەمی حزب سەبارەت بە لادانی سەندیکالیستی و ئانارشیستی لە حزبی ئێمەدا، لاپەڕە ٧٩٠، هەڵبژاردەکانی لینین، بەزمانی فارسی

*6 ، لینین ،”دەربارەی دەور و ئەرکی سەندیکاکان لە هەلومەرجی سیاسەتی ئابوری نوێدا., ل٨٢٨، ،١٩٢٢،هەڵبژاردەکانی لینین، بەزمانی فارسی

*7،شۆڕشی ڕوسیا، ل ٦٤، بەشی ٧، ئاخرین ڕۆژەکانی لینین،ئی ئەچ کار.بەزمانی ئینگلیزی.

*8 ، ترۆتسکی، کتێبی “شۆڕشی خیانەتلێکراو، بەشی ٥
https://www.marxists.org/arabic/archive/trotsky/1936-rb/ch05.htm

*9هەمان سەرچاوە ، بەشی ٣
https://www.marxists.org/arabic/archive/trotsky/1936-rb/ch03.htm

10 [illegible]
https://www.marxists.org/arabic/archive/trotsky/1930-pr/ch09.htm

11 ترۆتسکی ، پێنج ساڵی کۆمەنتەرن، بەشی ٢ هەڵوەست سەبارەت بە

حزبێ سۆشیالیستێکان
https://www.marxists.org/archive/trotsky/1924/ffyci-1/app04.htm

*12 ترۆتسکی ، مانیفیستی کۆمێنتێرن
https://www.marxists.org/archive/trotsky/1924/ffyci-1/ch01.htm

*13 ترۆتسکی، لێ دامێزراندنی ئێنتێرناسیونالی چوارێمدا، ئۆکتۆبێری ١٩٣٨
https://www.marxists.org/archive/trotsky/1938/10/foundfi.htm

کاریکاتێر و جۆرەکانی تری هونەری شێوەکاری لە ڕۆژنامەگەریدا بەشی (2)

…هەندرێن خۆشناو

بێجگە لە کاریکاتێر ڕۆژنامەگەری پشت بە جۆرەکانی تری شێوەکاریش دەبەستێت، وەکو وێنە و پۆستەر و وێنەی هاوپێچ یان باکگراوند، ئەم جۆرانەش زۆرجار لەگەڵ کاریکاتێردا بەیەکدەگەن لە ناوەڕۆکە گاڵتەجاڕییەکانیاندا، کە زۆرجار تەکنیکەکانی کاریکاتێر بەکاردێنن لە جێبەجێکردنیاندا، یان ناوەڕۆکێکی کۆمیدیانە چارەسەر دەکەن کە وایان لێدەکات تا ڕادەیەکی زۆر بە کاریکاتێر بچن. نزیکترینیان لە کاریکاتێر پۆستەرە کاتێك کە ڕەگەزی کۆمیدیای تێدابێت، بۆیە لە پۆستەرەوە دەست پێدەکەین.

1- کاریکاتێر و پۆستەر:

بۆچی کرداری پەنابردنی پۆستەر بۆ کاریکاتێرمان هاوتەریب نەکرد لەگەڵ کرداری پەنابردنی کاریکاتێر بۆ پۆستەر، ئەم پەنابردنەمان ناولێنا کەوتنە (تەڵە)ی پۆستەرەوە، چونکە کاریکاتێر هونەرێکی ڕەخنەگری گاڵتەجاڕە یان کۆمیدیاییە، ئەمەش جیاکاریەکەیەتی، لە حاڵەتی بێبەشی لە گاڵتەجاڕیی و کۆمیدیا پێناسەی ئەندامیەتی کاریکاتێریی لەدەستدەدات، لە هەمان کاتدا سەر بە هونەری پۆستەریش

نیە، کاریگەریی داوکراو بەدەست ناهێنێت لە کاریکاتێردا، و ئامانجە داواکراوەکانیش جێبەجێ ناکات لە پێستەردا، بەمەش زۆرێك لە تواناکانی لە دەستدەدات بۆ ئەوەی ببێتە نیگارێکی کاریکاتێری سەرکەوتوو یان پێستەرێکی سەرکەوتوو، زۆرترین ئەوانەی دەکەونە ئەم تەڵەوە هونەرمەندانی کاریکاتێری سیاسین، کاریکاتێری سیاسی خواستێکی بەرزی هەیە بۆ بەدەستهێنانی بانگهێشت و هاندان، ئەمانیش خەسڵەتێکن لە خەسڵەتە سەرەکیەکانی پێستەر، زێدەڕۆییکردنیش لە هەوڵدان بۆ دەستکەوتنی یەکێك لەم دووانە، وا لە کاریکاتێریستەکە دەکات لەدەستدانی گاڵتەجاڕی لە نیگارە کاریکاتێریەکەیدا لەبیربچێتەوە، سەرەڕای بەکارهێنانی ستایلی زێدەڕۆییکردنی کاریکاتێریی، زۆرجاریش ئەم نیگارانە هەر بەو سکێچە سەرەتاییانەوە دەچن کە هونەرمەند دەیخاتە سەر کاغەر، وەکو هێلکارییەکی ئەو پێستەرەی کە دەیەوێت جێبەجێی بکات، بەڵام بە هیچ شێوەیەك لە شێوەکان بە پێستەر ناچێت، بە شێوە کۆتاییەکەی کە لای خەڵکی ناسراوە، کە پێویستە وا دەرچێت، چونکە پێستەر بێجگە لە ڕەگەزەکانی بانگهێشتکردن و هاندان، پێویستی بە ڕەگەزی گرنگی تر هەیە وەکو هاوسەنگی، کە دابەشکردنێکی نمونەیی بۆ ڕەگەزەکانی پێستەرەکە بەدیدێنێت لەسەر ڕووپەڕی کاغەزەکە، هەروەها هەڵبژاردنی ڕەنگ و هێڵە گونجاوەکان و پێشخستنی ڕەگەزە بنەڕەتییەکان لە ڕەگەزە لاوەکییەکان، و رێکخستنی هەموو ئەم ڕەگەزانە بەپێی گرنگییان، زۆرجاریش پێستەر ئامانجێکی دیاریکراوی خۆی هەیە، پێستەری شانۆیی بابەتەکەی شانۆیەکی دیاریکراوە، پێستەری بازرگانیش بابەتەکەی کاڵایەکی دیاریکراوە، پێستەری سیاسیش هەروەها بانگهێشت بۆ بژاردەیەك یان حزبێك یان کۆمەڵەیەکی دیاریکراو، یان بۆ کێشەیەکی دیاریکراو دەکات، کاتێك زۆربەی ئەو نیگارە بزربووانەی نێوان کاریکاتێر و پێستەر بێبەشن لەم سیفەتانە، بۆیە پێویستە لەسەر کاریکاتێریست پێش ئەوەی نیگارەکەی پیشانی جەماوەر بدات، بەدوای کۆمیدیاوە بگەڕێت تێیدا، ئەگەر وون بوو ئەوا باشتروایە نیگارەکە لە ئەرشیفی تایبەتی خۆی بهێڵێتەوە، و ئەگەر ئاواتەخوازی دروستکردنی پێستەریشە، ئەوا دەبێت هەوڵبدات پێستەرێك بە مانای وشە جێبەجێ بکات، پاڵنەریش بۆ ئەم قسانە ئەوەیە کە زۆرێك لە هونەرمەندانی کاریکاتێر سواری ئەسپی سیاسەت دەبن، بەبێ ئەوەی بتوانن دەستەمۆی بکەن بۆ هونەرەکەیان، بۆیە دەگەنە ئەو شوێنەی کە پێشڕەویان بۆ دەکەن، نەك ئەو شوێنەی کە مەبەستیانە بیگەنێ، هەڵبەتە ئەمەش بەمانای نەبوونی هەڵاوێژی نیە لێرە و لەوێ، زۆرێك لەم نیگارانە بیرۆکەیەکی چاك و بە شێوەیەکی سەرکەوتوو جێبەجێ کراون، کە پەیوەستن بە ژمارەیەك لە

هونەرمەندانی خاوەن ئەزموونی گەورە و شارەزایی بەرز.
لەوانەیە هەندێك ناڕەزایی دەربڕین لە دیدگای ئەوەی کە هاوسەنگی هونەریی لە کاریکاتێریشدا بوونی هەیە، لەم لایەنەشەوە لەسەر حەقن، بەڵام هاوسەنگی هونەریی لە کاریکاتێردا هاوسەنگیەکی کلاسیکیانەی سادەیە، دابەشکردنێکی دادوەرانە بۆ ڕەگەزەکان و دروستکردنی هاوسەنگیەکی چوارینە بۆ نیگارەکەی بەسە، ئەمەش هاوسەنگی هەموو نیگارە شێوەکارییەکانە، کەچی هاوسەنگی لە پۆستەردا ئاڵۆزە و پێویستی بە خوێندنەوەیەکی پێشوەختە هەیە، زۆرجاریش ئەم هاوسەنگیە چوارینە کلاسیکیەکە هاوسەنگیەکی شیاو نابێت بۆ زۆرێك لە پۆستەرەکان، بۆ ئەوەی نەچینە نێو وردەکارییەکانەوە نمونەیەك دەهێنینەوە بۆ روونکردنەوەی مەبەستەکەمان، بۆ نمونە لە وێنەیەکی کاریکاتێریدا بوونی دەق (توانج) لەنێو چوارچێوەی وێنەکەدا یان لە ژێرەوەی لە هیچ ناگۆڕێت، ئەگەر کاریگەریشی هەبێت ئەوا زۆر گرنگ نابێت، بەڵام بۆ نمونە لە پۆستەرێکی شانۆییدا، ئەگەر ناوی شانۆگەریەکە لە شوێنێکی دیار و بەرچاو نەبێت، ئەوا بینەر گومڕا دەکات، یان گواستنەوەی ناوی پاڵەوانەکە بۆ ژێرەوەی پۆستەرەکە، لە حاڵەتێکی دیکەدا ناوی پاڵەوانەکە ئەگەر ئەستێرەیەکی ناسراو بێت بۆ نمونە (سعاد حسنی) دەتوانێت لەسەرەوەی ناوی فیلمە سینەماییەکەوە بە فۆنتێکی دیار و پیتی گەورەوە بنووسرێت وەکو (سوعاد حوسنی لە فیلمی ...)، بەڵام ئەگەر ئەکتەرەکە نەناسراو و تازەپێگەیشتوو بوو، ئەوا نابیت فۆکەس بخرێتە سەر ناویەوە و ناوی بکەوێتە پێش ناوی شانۆگەریەکەوە یان فیلمەکەوە، هەمان شت سەبارەت بە ناوی نووسەر و دەرهێنەرەوە، لە حاڵەتی تردا پۆستەر پشت بە ڕەگەزەکانی شێوەکارییەوە دەبەستێت، چونکە مەبەستەکە زیاتر دەپێکن، لەوانەشە دەقی ئەدەبی پێش شێوەکارییەوە بخات، لەوانەیە ئەمە زیاتر خزمەتی مەبەست و ئامانجەکە بکات، و چەندین نمونەی تریش. ئەو شتەش بایەخێکی تایبەتی نیە لە کاریکاتێردا.

نۆڤڵێت ... من لە ماڵی سەرۆک

بووم … نیهاد جامی

[بۆ خوێندنەوەی ئەم ن□ق□□ت□ کلیکی ئێر□ بکەن ….]

چایی و ماست! … ن/جەلال قادر

لەدڵی خۆیدا وتی :
تا مر□ق ب□یانییان بە سەرمای زستان لەخەو ڕانەپڕێت و نەچێت بۆ کرێکاری، قەدری پارەداری و ژیانی خۆشگووزەرانی و گەرمای هاوین نازانێت.
لەگەل بەرەبەیان خۆی لەناو قاپووتە خاکییەکەی پێچایەوە و بە ئاسپایی لەدەرگەی ماڵ هاتە دەر.
بەم بەری بەیانییە جگە لە کرێکاروخەلکی کاسبکار و نەداران کەسیتری نەدەبینی. خواپێداوەکان درەنگتر لەخەو هەڵدەستن و قەیماخ وپەنیروو□□□ و هەنگوین و نانی چەور دەخۆن. لەم کاتەخۆزگەی بەو هاوڕێیانەی دەخواست کە زوو ئەم مەمڵەکەتەیان بەجێ هێشت و ڕزگاریان بوو لەدەست ئەم دەسەلات و سیاسیانە، کە هەر ڕۆژەی بە بیانوو□ک میلەت بەشەڕ دەدەن.
بەدەم ڕێگەوە، ئەو ڕۆژانەی هاتەوە یاد، باوکی لەگەل مەلا بانگدان لەخەو هەڵدەستاو بەرەو مەیدانی کرێکاران دەکەوتە ڕێ. ئەویش لەژێر

جگەوە بیری لەوە دەکردەوە: ئاخۆ باوکم دەبێت چی بخوات و چۆنی پارەمان بۆ پەیدا بکات؟. کەچی ئێستا خۆی لەسەر هەمان شەقام ڕێدەکات و بیر لە ڕابووردوو دەکاتەوە، کاتێ باوک و باپیری لە سەر زەمینە هەمیشە ڕاکە ڕاکەیان بوە بەدوای تیکەیەک نانەکەوە و بە کۆیڵایەتی ژیاون.

لەچایخانەکەی سەرجادەکەی (ڕەحیم ئاوا) لەگەل کرێکارەکان دانیشت و داوای چایی و ماستی لە چایچییەکە کرد. وردە وردە ژمارەی خەلکی بێکار زێتر دەبوو، زۆربەشیان هەروەک ئەو چایی و ماست و نانی گەرمیان دەخوارد. هەرچەندە لەتوانایدا بوو قەیماخ و هەنگوین یان نەکاو بکڕێت و بیخوات، بەلام ئەم لەمنداڵییەوە وا ڕاهاتبوو ئەگەر بە ژەمی بەیانیان ماست و چای نەخوات ڕۆژەکەی لێ تێکدەچێت.

سەردەمانێک لە بەر هەژاری لەگەڵ خوشک براکانی سێ جەمە ماست و چایان دەخوارد، دێتە یادی جارێکیان ماستەکە بەشیانی ناکرد، دایکی بڕێک ئاوی تێکرد و وتی : بخۆن تا سکتان دەتەقێت.

لەچایخانەکە پیرەمێردێکی قات لە بەر و شیک، زەڕەبینێکی بەدەستەوەبوو. بەتەنیشتییەوە دانیشت و بزەخەندەیەکی کرد، لێیپرسی : دەتەوێت ناو لەپی دەستت بخوێنمەوە؟

سەیرێکی ناو لەپی دەستی خۆی کرد و وتی : پەنجا ساڵە ئەم دەستانەم ماندوون، ئێستا دەبێت تۆ چی تیا بخوێنیتەوە.

_ من دەتوانم ئایندەت بخوێنمەوە.

+لەم ولاتە ئایندەمان روون و ئاشکرایە.

پیرەمێردە فاڵچییەکە تووند دەستی چەپی گرت و خێرا ڕووانییە ناو لەپی و وتی : تۆ گەشتێکی دوورت لە پێشە!.

بەم وتەیەی سەری سووڕما و ئارەزوویکرد، فاڵچییەکە ئایندەی بخوێنتەوە، خێرا لێیپرسی : چەندم لێدەسێنیت ؟

_ هەرچەند لەتواناتدایە، یان پارەی ژەمێک خواردنم بەرێ!.

بە چایچییەکەی وت : ژەمێ خواردن لەسەر حیسابی من بەم مێوانە بدە.

لەم کاتە کرێکارێک بە کۆخە کۆخ ، هەمـوو گیـان دەڵەرزی، مێردمنداڵێکی دە ساڵانێکی لەگەلدابوو بەرانبەری دانیشتن و داوای ماست و چایان لە چایچیەکە کرد.

منداڵەکە کراسێکی شڕی لەبەردابوو، باوکەکە کە بەردەوام دەلەرزی چاکەتێکی کۆنی پۆشیبوو، دیاربوو لە یەک دوو شوێن بە دوورمان دوورابوەوە. باوکەکە جەمانییەکەی دایە بانشانی و بە کوڕەکەی وت : چای کەم ڕەنگ بخۆ گەرم دەبیتەوە.

ئەویش هێشتاپارووەکەی بەدەمەوە بوو، لە باوکەکەی پرسی : نەخۆشییت؟

_ بەڵێ…سەرمام بوە…

- بۆ کوێ دەچیت؟

_ بۆ کرێکاری، ئیشێک هەیە دەبێت تەواوی بکەم. ئەم کوڕە بچکۆلەنەم یارمەتیم دەدات.

- هەنگوین بخؤ گەرم دەبیتەوە.

هەرچەندە لەو وتەکەی پەشیمان بووەوە، بەڵام تازە قسە لەزار دەرچوو و ناگەڕێتەوە.

باوکە و کوڕە لەسەرخۆ نانی گەرمیان لەباوەش دانا و پڕ بەدڵ تیکەیان لە ماستەکە دەدا و دەیانخوارد.

کابرای فاڵچی بەدەم نانخواردنەوە لێیپرسی : ئێستا ئامادەیت، ناو لەپی دەستت بخوێنمەوە.

ئەمیش زۆردەخەنەیەکی بۆ کرد و وتی : کاسبییەکەی تۆ خەراپ نییە، بەڵام لەم ولاتە ناو لەپی دەستەکان وەک یەک وایە. ئەگەر ئاسمان گڕ بگرێت، ئێمە لەرێ خوێن دەڕێژین.

_ مەبەستت چییە، چۆن دەبێت یەک چارەنووسمان هەبێت؟ تکایە دەستم بەرە تا بیخوێنمەوە.

فاڵچییەکە بەزۆر دەستی ڕاکێشا و زەڕەبینەکەی لەچاوکرد و کەوتە خوێندنەوەی.

ئەوش چاوی لە مەردمنداڵەکە بوو، کە خێرا لەتە نانەکەی دەخستە ناو ماستەکەو قوومی لە چایەکە دەدا.

لەهەمان کات گوێی لە فاڵچییەکە بوو پێیگووت : ببوورە هێڵەکانی ناو لەپی دەستت گرژوخاوبوونەتەوە، ناتوانم بیانخوێنمەوە!.

زستانی ٢٠٢٠

سەرکردەی حزبە شیعەکانی عێراق لە ئێران کۆبوونەوە … ئەحمەد رەجەب

بە هۆی گەندەڵی و بێکاری و نەبوونی خزمەتگوزاری وهەلی کارو نەبوونی ئاوی خواردنەوەو بۆ کارەبایی نزیکەی چوار مانگە خۆپیشاندانەکانی بەغداو شارەکانی ناوەراست و خوارووی عێراق

درێژەیان هەیە و رۆژ لە دوای رۆژ فراوانتر ئەبێت و هەروا ژمارەی کوژراو شەهیدو برینداران لە هەڵکشانە.
لە یەکی ئوکتۆبەرەوە (تشرینی یەکەم) ی ساڵی 2019 خۆپیشاندان لە بەغدای پایتەختی عێراق و شارەکانی باشوور دەستیپێکردووە و درێژەی هەیەو، کۆمەڵگا دووچاری نەخۆشی کوشندە بووەتەوە وەك : دزی و تاڵان و چەتەیی و بێ کاری و هەژاری و گرانی و لەشفرۆشی و، بارودۆخی ئەو وڵاتە ئاڵۆزو مەترسیدارەو، بە هۆی دەستێوەردانی دەرەکی بە تایبەت ئێران دۆزینەوەی چارەسەر ئاسان نییە.

لە پاش کوشتنی قاسم سلێمانی بە ناوی پرسەو سەرەخۆشی سەرکردەی حزبە شیعەکان روویان لە تاران و قم کردوو، لەوێ بەسەرپەرشتی ئاغاکانیان کۆبوونەوەو ئەوانەی بەشداریانکرد بریتی بوون لە : موقتەدا سەدر ــ رەوتی سائرون، هادی عامری ــ فەتح ، ئەکرەم کەعبی ــ بزوتنەوەی نوجەبا ، ئەبو ئالاء ئەلولائی ــ تاقمی سەید الشهداء، لیس خزعەلی عەسائبی ئەهلی حق و ئەبو زەینەب اللامی لە حەشدی شەعبی و کەسانی تر.

ئەوانەی لە ئێران کۆبوونەوە بە(سەرکردەی بەرنگاربوونەوە) خۆیان داناو، لە کۆبوونەوەکە باسی هێزی ئەمریکایان لە عێراق کردو، چۆنێتی مامەڵەکردن بۆ دەرکردنیان و، باسی بارودۆخی ئەمن و ئاسایشی وڵاتیان کردو، جەختیان لە سەر یەکریزی ویەکخستنی هەوڵەکانیان وچۆنێتی کارکردنیان لە ناو پەلەکانی پەرنگاربوونەوە و، گفتوگۆکردن سەبارەت بە هەڵبژاردن و، دەستنیشانکردنی سەرۆك وەزیرانی داهاتوو، لە ئەنجامی کۆبوونەوەکە یەك دەنگ بوون لە سەر: موقتەدا سەدر ببێت بە سەرۆکی سەرانی بەرنگاربوونەوەو، لە جێی فالح فەیاز هادی عامری ببێت بە سەرۆکی حەشدی شەعبی و، ئەمەش پەیوەستە بە بریاردانی ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق و، هەر هەموویان جارێکی تر جەختیان کردەوە کە پێویستە ئەمریکا دەربکەن و قەت لەم بریارەیان پاشگەز نابنەوە و، داوا ئەکەن خۆپیشاندانی ملیۆنی بەرپا بکرێت بو دەرکردنی هێزی بێگانە بەتایبەت هێزی ئەمریکا کە 5000 پێنج هەزار سەربازە.
ئەمرۆ ئێران بە ئاشکرا تراتێن لە ناو خاکی عێراق ئەکات و، بانگهێشتی سەرکردەی حزبە شیعەکانی دەسەڵات بۆ ئێران ئەکات بەڵام ئەو دەستێوەردانەی ئێران هەستی جەماوەری خەڵك بەرز ئەکاتەوەو، نارازین بە کردەوەکانی و دروشمی دژایەتی ئێران بە دەنگی دلێر ئەڵێنەوەو، بە هۆی راپەرینی خەڵك ئێران ترسی لێنێشتووەو واهەست ئەکات دەسەڵاتی لە ناوچەکەدا کەمبێتەوەو، ئاگری راپەرێنەکەی

بەغداو شارەکانی تر ناو خۆی ئێران بگرێتەوەو لەویش بە تەواوەتی گر بگرێت و کەم نییە لەم رۆژانە لە ناو خۆپیشاندنەکانی شارەکانی تاران و ئەسفەهان وتەورێزو شارەکانی تر دروشمی : مردن بۆ خامنەیی دیکتاتۆر بەرز بکرێتەوەو شایانی باسە شارەکانی کرماشان و سنە وشارەکانی تری کوردستان بەشداریان لە خۆپیشاندانەکانی ئێران کردووە.

حزبە شیعەکانی دەسەڵات تا ئێستا نەیانتوانی کەسێك بۆ سەرۆك وەزیران دەستنیشان بکەن هەرچەندە تاقمەکەی عامری ناوی دوو سێ کەسی خستە بەردەم سەرۆك کۆمار بەڵام ئەو کەسانە بە دڵ و خواستی خۆپیشاندەران نەبوون بۆیە لە لایەن سەرؤك کۆمارەوە رەت کرانەوەو، لە بێ ئومێدی و کەساسی سەرۆکی ئەو حزبانە کە لە سەرەمەرگدان و دەسەڵاتەکەیان رووی لە روخان و نەمانە نیازیان وایە لە پەرلەمانەکەیان، پەرلەمانی عێراق دەنگ بدەن بە مانەوەی عادل عەبدولمەهدی سەرۆك وەزیرانی کاربەرێکەرو موقتەدا سەدر پێش چوونی بۆ ئێران وتی : بە مانەوەی عادل عەبدولمەهدی خوێنی زیاتر ئەرژێت و، لەلایەن خۆپیشاندەران بە خوێنرێژ ناوی ئەبرێت و، تاوانی زۆری ئەنجامداوە.

جێی ئاماژەیە شیعەکانی عێراق لە ریزی پێشەوەی خەڵکن دژ بە دەستێوەردانی ئێران لە کاروبارو دۆخی عێراق و، سوور ئەزانن بە فیتی ئەوانەوە سەرکردە شیعەکان بێدەسەڵات و ملکەچن و ، هەر ئێرانە نایەڵێت خواست و ئارەزووی خۆپیشاندەران بێتەدی و داخوازییەکانیان جێ بەجێ بکرێن و، کۆتایی بە خۆپیشاندان بهێنن بەڵام هاوپەیمانی شیعەکان لە ناو ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق زۆرینەن و، ئەتوانن درێژە بە مانەوەی عادل عەبدولمەهدی بدەن و بۆ فرسەت و هەل ئەگەرێن لەو تەنگژەیە رزگاریان بێت.

کەسانێکی زۆر باوەر ناکەن شیعە بەو جۆرە وەڵامی حزبە شیعەکان وئێرانی بەناو ئێسلامی بدەنەوە و ، ئەوانەی لە گۆرەپانی تەحریر { ئازادی} و وەسبە { راپەرین} لە بەغداو گۆرەپانەکانی شارەکان کۆبوونەتەوە کێبرکێ ئەکەن بۆ دارشتنی درۆشمی ورووژێنەرو زەق دژ بە دەسەڵاتدارانی عێراق و ئێران وەك : نا بۆ حکومەتەکەی عادل عەبدولمەهدی، نا بۆ پەرلەمانی عێراق،پەرلەمانی فرت و فێڵ (تەزویر) ، ئێران بۆ دەرەوە ، بۆ دەرەوە و ئێرانییەکان لە وڵاتەکەمان دەرچن و، زۆربەی ئەو دروشمانە لە سەر دیوارو شوێنە بەناوبانگەکان نووسراون و، جەماوەر بە گەرموگوری و حەماسەوە ئەیڵیننەوەو ، لە شاری نەجەف خۆپیشاندەران ناوی شەقامی (ئیمام خومەین) یان گۆری بۆ { شەقامی شۆرشی ئوکتۆبەر} و دامودەزگای ئەمن و پۆلیس و سوپای عێراق بە سەرپەرشتی سوپای پاسدارانی ئێران

دەستیان لە کوشتنی خۆپیشاندەران نەپاراست و دریغیان لە خوێنرشتن نەکرد.

لە سەرەتای خۆپیشاندانەکان تا ئەمرۆ ئێران پێی باش نییە سەرانی حزبەکانی شیعە داخوازی خۆپیشاندەران و خەڵکی راپەریو جێ بەجێ بکەن و، داخوازییەکان ئاسایین و، یەکەمیان نەهێشتنی گەندەڵییەو دووەمیان چاکسازییەو دانانی یاسای نوێی هەڵبژاردنە تا ئەگاتە دەرکردنی سوپای پاسداران و هەرچی ئەفسەرو و موستەشاری سەربازی و قەناس بە دەستە کە بوونە هۆی شەهید کردن و بریندار کردنی نزیکەی سی ـــ 30 هەزار کەس و، عێراقییەکان نایانەوێت لە ژێر چەترو هەیمەنەی ئێرانییەکان بن.

خۆپیشاندەران و خەڵکی راپەریو ئەم خاڵانەی خوارەوە لایان گرنگە :

پێویستە عادل عەبدولمەهدی دەستلەکار بکێشێتەوەو، تاوانبارە بە خوێنرشتن و ئەبێ بدرێتە دادگاو، فایەل و دوسییەی هەموو تاوانباران بخاتەروو و بیاندات بە دادگا.

نەمانی گەندەڵی و دژی گەندەڵکارانن و، دژی تایفەگەری و پشکپشکێنەن.

ئێران بە تەواوەتی دەست لە عێراق هەڵگری و بچێتە دەرەوەو چیتر نەخشە دانەنات بۆ کوشتنی خەڵك.

ئابووری ئێران بە هۆی سزاکانی ئەمریکاوە تێکچووەو بێهێزە بۆیە ئەبێت عێراق خۆی نەبەستێتەوە بە ئێران چونکە ئێرانییەکان هەوڵئەدەن یاخەی عێراق بەرنەدەن و، ئێران خاك و سامانی عێراقی ئەوێت و، ئەوەی دژایەتی سیاسەتیان بکات ئەبێ بکوژرێت.

حزبەکانی دەسەڵات و میلشیاکانیان واز لە درۆو فێڵ و تەڵەکەبازی بێنن و چیتر خۆڵ نەکەنە چاوی خەڵکەوە.

ئەبی موقتەدا سەدرو رەوتی سائرون بزانن چێتر جێی متمانە نین و، موقتەدا بووەتە بەشێك لە مالکی و عامری و خەزعەلی و ئێران و، کردوویانە بە “” سەرێکی سەرانی بەرنگاربوونەوە”” و، فشەفش نەکات خۆپیشاندانی ملیۆنی ئەکات و، هەرچەندە هەموو لایەك ئەزانێت موقتەداو حزبەکانی دەسەڵات ئەتوانن خۆپیشاندانی گەورە ئەنجام بدەن و، ئەوەش بۆ تێکدان و زاڵبوونە بە سەر خۆپیشاندەرانی گۆرەپانی تەحریرو وەسبەو، نابێت موقتەدا بەناوی خەڵکی راپەریو قسە بکات.

16/1/2020